

Лекція №8

Розділ 6. СИЛОВИЙ РОЗРАХУНОК МЕХАНІЗМІВ

Завданням силового розрахунку механізмів є знаходження тисків в кінематичних парах та знаходження урівноважувальних сил і моментів.

В основі силового розрахунку лежить метод кінетостатики, який базується на принципі Даламбера.

$$\begin{aligned}\sum_i F_i + \sum_j F_{aj} &= 0; \\ \sum_i M_i + \sum_j M_{aj} &= 0.\end{aligned}\tag{6.1}$$

Тема 6.1. КІНЕТОСТАТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ГРУП АССУРА

6.1.1. Умова статичної визначності кінематичного ланцюга

Щоб система була визначною, кількість невідомих, які підлягають визначенню, не повинна перевищувати кількості рівнянь. Тому, перш ніж розв'язати задачу про знаходження тисків у кінематичних парах, потрібно з'ясувати, для яких ланцюгів виконується умова рівності між кількістю рівнянь статики (кінетостатики) і кількістю невідомих складових реакцій в кінематичних парах.

Для n ланок, на які діє просторова система сил загального виду, можна скласти $6n$ рівнянь рівноваги. Кількість невідомих реакцій, які належить визначити із цих рівнянь, для кожної кінематичної пари збігається з кількістю в'язей, які вона накладає, оскільки неможливість руху в напрямку в'язі дає реакцію у вигляді сили, а неможливість обертання – у вигляді пари сил.

Отже, умова статичної визначності просторового кінематичного ланцюга має вигляд:

$$6n = 5p_5 + 4p_4 + 3p_3 + 2p_2 + p_1,\tag{6.2}$$

де n – кількість ланок, які входять до кінематичного ланцюга; $p_5, \dots, p_1$ – кількість кінематичних пар відповідного класу; $5p_5, \dots, 1p_1$ – кількість реакцій в цих парах.

Умова (6.2) збігається з умовою рівності нулю числа ступенів рухливості кінематичного ланцюга.

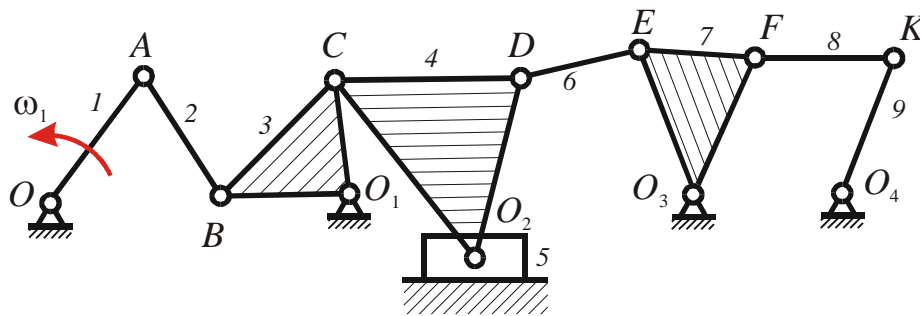
Для плоских ланцюгів кількість рівнянь статички дорівнює $3n$. Число невідомих реакцій для нижчої пари, згідно з п. 5.1.6., дорівнює двом. У вищій парі – одна невідома реакція.

Отже, умова статичної визначності для плоских ланцюгів має вигляд:

$$3n = 2p_5 + p_4. \quad (6.3)$$

Таким чином, умова (6.3) відповідає умові нульового ступеня рухливості кінематичного ланцюга. Як відомо, нульовий ступінь рухливості мають групи Ассура. Тобто *групи Ассура – статично визначні системи*.

Розглянемо механізм, схема якого зображена на рис. 6.1.

Рис. 6.1 Кінематична схема механізму

Розіб'ємо кінематичний ланцюг на групи Ассура. Візьмемо будь-яку проміжну групу, наприклад III. Вона включає ланки 6 і 7, тобто $3n = 3 \cdot 2 = 6$.

Ланки утворюють чотири кінематичні пари п'ятого класу – $2p_5 = 2 \cdot 4 = 8$. Тобто, число невідомих дорівнює 8, а число рівнянь статички – 6.

$$3n < 2p_5.$$

Отже, маємо статично невизначну систему.

Візьмемо *останню приєднану групу Ассура* (ланки 8 і 9). Тут дві ланки і три шарніри. Справедлива умова

$$3n = 2p_5.$$

Таким чином, на відміну від кінематичного аналізу, *кінестатичне дослідження механізму потрібно починати з останньої приєднаної групи Ассура*.

6.1.2. Плани сил структурної групи

При кінестатичному дослідженні механізму заданими являються такі параметри: розміри і вага ланок, положення центрів мас, моменти інерції мас, рушійні сили і сили опору.

Рівняння кінетостатики легко розв'язати графічно, використовуючи плани сил (векторні багатокутники) для окремих структурних груп механізму.

Цей метод має, з одного боку, хорошу наочність, а з іншого, враховуючи, що розрахункові схеми, навантаження, які діють на ланки, відомі, зазвичай, лише дуже приблизно, – точність простих графічних побудов виявляється достатньою.

Послідовність кінетостатичного дослідження структурної групи методом планів сил.

Тема 6.2. КІНЕТОСТАТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЛОСКИХ МЕХАНІЗМІВ

6.2.1. Силовий розрахунок типових механізмів методом планів сил

Розглянемо методику проведення кінетостатичного дослідження механізмів на прикладі кривошипно-коромислового механізму.

Приклад 6.1. Визначити тиски в кінематичних парах A , B і O_1 чотириланкового шарнірно-важільного механізму, кінематична схема якого зображена на рис. 6.2. Маса ланок та силу P вважати заданими. Прийняти, що $\omega_1 = Const$.

Рис. 6.2 Силовий розрахунок чотириланкового шарнірно-важільного механізму: а – кінематична схема; б – план швидкостей; в – план прискорень; г– група Ассура; д – план сил

6.2.2. Кінетостатичний розрахунок початкової ланки

Розглянемо початковий механізм, який включає стояк і ланку 1 кривошипно-коромислового механізму (див. приклад 1, рис. 6.2). Прикладемо до кривошипа діючі на нього сили. В точці A прикладемо силу $\bar{R}_{12} = -\bar{R}_{21}$. Тут сила $\bar{R}_{12}$ є реакцією з боку ланки 2, з'єднаної з початковим механізмом і являє собою рівнодійну всіх сил, прикладених до ланок механізму. Після силового аналізу структурних груп сила $\bar{R}_{12}$ відома.

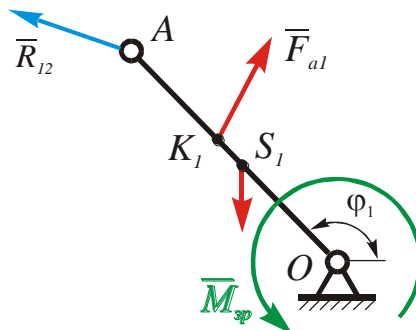

Рис. 6.3 Початковий механізм

Невідомими є реакції в шарнірі O і рушійний момент, прикладений до початкової (вхідної) ланки. Цей момент змінний і для даного моменту часу та заданих умов він розглядається як *урівноважувальний*. Тобто в даний момент

часу він урівноважує всі сили, що діють на ланки механізму, включаючи сили інерції, крім реакцій в кінематичних парах (вони взаємно зрівноважені).

Запишемо рівняння рівноваги кривошипа:

$$\sum M_0 = M_{зр} + M_0(\bar{G}_1) + M_0(\bar{F}_{a_1}) + M_0(\bar{R}_{12}) = 0 \quad (6.4)$$

Визначаючи $M_{зр}$ для різних положень за цикл руху механізму, будують діаграми $M_{зр} - \varphi$, за якою знаходять, наприклад, найбільш несприятливі положення вхідної ланки: $M_{зр} = M_{зр \max}$.

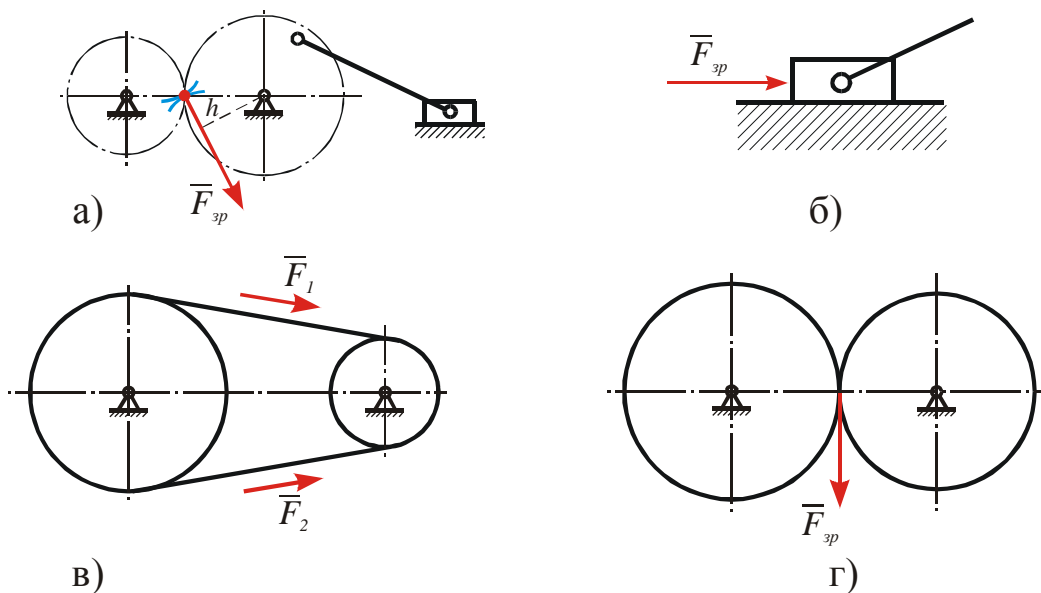
Отже, якщо кривошип – ведуча ланка, то $M_{зр}$ є моментом рушійних сил; якщо ця ланка ведена – то є моментом сил опору.

Якщо до ведучої ланки момент підводиться або з нього знімається через муфту (безпосередньо через вал, на якому закріплений кривошип), то зовнішнім силовим фактором є невідомий момент $M_{зр}$. Якщо ж підвід (або відвід) енергії здійснюється через фрикційну або зубчасту передачу, або підводиться до повзуна, то зовнішнім силовим фактором є урівноважувальна сила $F_{зр}$ (рис. 6.4 а, б, г).

Для пасової передачі (рис. 6.4 в) маємо дві невідомі F_1 і F_2 , але вони зв'язані формулою Ейлера.

Тобто, в перелічених випадках краще розглядати не урівноважувальний момент $M_{зр}$, а урівноважувальну силу $F_{зр}$:

$$F_{зр} = \frac{M_{зр}}{h_{зр}} \quad (6.5)$$

Рис. 6.4 Приклади дії урівноважувальних сил і моментів: а – в зубчастій передачі; б – в повзуні; в – в пасовій передачі; г – у фрикційній передачі;

Для пасової передачі (рис. 6.4 в) маємо дві невідомі F_1 і F_2 , але вони зв'язані формулою Ейлера.

Тобто, в перелічених випадках краще розглядати не урівноважувальний момент M_{zp} , а урівноважувальну силу F_{zp} :

$$F_{zp} = \frac{M_{zp}}{h_{zp}} \quad (6.6)$$

Тут M_{zp} визначається за рівнянням (6); h_{zp} – дійсне значення плеча сили, а не його масштабне значення, взяте зі схеми.

Розв'язання задачі кінетостатичного дослідження механізму можна здійснити аналітичним методом (як і в кінематичному аналізі). Враховуючи багаторазовість розв'язку за цикл роботи ця задача дуже трудомістка. Наприклад, силовий розрахунок кривошипно-повзункового механізму дизеля, який працює в усталеному режимі, при зміні узагальненої координати $\Delta\varphi_1 = 5^\circ$ виливається в розв'язання системи з 33-х рівнянь 72 рази кожне. Радикально знімається трудомісткість розрахунку при допомозі ЕОМ.

6.2.3. Визначення урівноважувальних сил і моментів методом жорсткого важеля Жуковського

Із викладеного вище неважко зробити висновок, що урівноважувальний момент (сила) є зведений момент або сила, прикладені до цієї ж ланки, але спрямований протилежно до напрямку M_{zp} (F_{zp}).

$$\bar{F}_{zp} = -\bar{F}_{zv} \quad (6.7)$$

$$\bar{M}_{zp} = -\bar{M}_{zv} \quad (6.8)$$

Зведений момент при цьому включає всі сили, прикладені до механізму, включно з силами інерції.

Отже, для визначення урівноважувального моменту (сили) можна користуватися тими ж методами і розрахунковими формулами, що і при визначенні зведених моментів (сил), не проводячи кінетостатичного дослідження всього механізму. (Не потрібно визначати спеціально тиск в кінематичних парах між вхідною або вихідною ланкою і приєднаними до них ланками структурних груп). Нагадаємо, що тиски в шарнірах є внутрішніми силами механізму.

Використаємо для визначення M_{zp} метод жорсткого важеля Жуковського.

Приклад 5.2. Для механізму, зображеного на рис. 6.5, визначимо методом жорсткого важеля Жуковського урівноважувальний момент, прикладений до вхідної ланки 1. Прийняти, що $\omega_1 = Const$.

Ступінь його рухливості $w = 3n - 2p_5 = 3 \cdot 5 - 2 \cdot 7 = 1$. Вхідною ланкою є ланка 1, закон руху якої нам заданий.

На механізм діє задана система зовнішніх сил (див. рис. 6.5а). У загальному випадку механізм як система, яка має одну ступінь вільності, не буде знаходитись в рівновазі. Щоб привести механізм до врівноваженого стану, треба в деякій точці прикласти урівноважувальну силу $\bar{F}_{zp}$. За таку точку вибираємо точку А на ланці 1. Задаємо напрямок сили $\bar{F}_{zp}$, наприклад перпендикулярно до OA .

Рис. 6.5 Силевий розрахунок шестиланкового шарнірно-важільного механізму: а – кінематична схема; б – план швидкостей; в – жорсткий важіль Жуковського

Викладений метод є загальним для механізмів будь-якого класу.

При динамічному аналізі, на відміну від кінестатичного, сили до ланки зведення загалом зводяться роздільно. Наприклад, окремо сили опору, сили тертя, рушійні та інші сили. Сили ваги найчастіше зводять разом з рушійними силами. Роздільне зведення дозволяє краще врахувати вплив кожної сили на закон руху механізму.